

Samenvatting Historische Context

Wat maakte de opkomst van een stedelijke burgerij in de Nederlandse gewesten mogelijk?

1. Grote veranderingen in de 11^e eeuw (1050 – 1302)

Kenmerkend aspect:

KA13: De opkomst van handel en ambacht die de basis legde voor het herleven van een agrarisch-urbane samenleving.

Tot 1000:

West-Europa is een agrarisch-autarkische samenleving.

Beperkte handel op regionale schaal.

Vanaf 1000:

West-Europa wordt weer een agrarisch-urbane samenleving.

Landbouw nog steeds belangrijk.

Specialisatie, ambacht, nijverheid en handel komt op gang.

Oorzaak van overgang:

Meer landbouwgrond door ontginning en inpoldering.

Hogere opbrengsten door technische verbeteringen, zoals keerploeg en halsjuk

Efficiënter grondgebruik door drieslagstelsel i.p.v. tweeslagstelsel

Gevolg van overgang:

Meer mensen, hoe meer voedsel hoe meer mensen

Specialisatie in ambachten

Toename van de handel (over langere afstand)

Toename van het gebruik van geld in de vorm van munten en wisselbrieven

Opkomst steden

Vooraf Vlaanderen, de Noord-Duitse Hanzesteden en Noord-Italië verstedelijken enorm

2. Groei van de steden (1050 – 1302)

Kenmerkend aspect:

KA14: De opkomst van de stedelijke burgerij en de toenemende zelfstandigheid van steden.

Vanaf 11^e eeuw:

Steden ontstaan en groeien op gunstige plekken voor handel en verkeer.

Om economische belangen te beschermen. Krijgen, bevechten en kopen stedelingen zelfbestuur in de vorm van stadsrechten. Ze kopen dit van de hoge adel (Graaf of Hertog).

Stedelijke burgerij betaald belasting aan de Graaf of Hertog. Hoe beter de economie, hoe meer inkomsten de adel heeft.

Daarom krijgt de burgerij stadsrechten van de adel, zodat het makkelijker wordt om te handelen en geld te verdienen.

Voorbeelden stadsrechten:

Eigen bestuur, eigen rechtspraak, eigen verdediging, eigen munt, markt houden, tolheffing, gilden.

Steden vormen het centrum van hun verzorgingsgebied.

Platteland levert voedsel en grondstoffen voor de nijverheid en stadsburgers.

Nijverheid in steden verwerkt de grondstoffen en verkoopt het weer terug aan onder andere het verzorgingsgebied.

In 12^e en 13^e eeuw ontstaan jaarmarkten

Markten die elk jaar op een vaste tijd worden gehouden en een langere tijd duurt. Op deze markt handelen kooplieden uit de omgeving en het buitenland met elkaar.

Het leven in de stad is ongezond

O.a. door onhygiënische omstandigheden en brandgevaar.

Er sterven meer mensen dan er geboren worden.

Stad heeft constante stroom van nieuwe mensen nodig

Dat komt wel goed door de economische aantrekkingskracht van de stad.

Als mensen kapitaalkrchtig (veel geld) of kundig zijn, kunnen ze poorter worden: burger van een stad.

3. Atrecht (1050 – 1302)

Kenmerkende aspecten:

KA13: De opkomst van handel en ambacht die de basis legde voor het herleven van een agrarisch-urbane samenleving.

KA14: De opkomst van de stedelijke burgerij en de toenemende zelfstandigheid van steden.

Tot 1300 is Atrecht de belangrijkste stad in de Nederlanden.

Atrecht was een bisschopsstad.

Bisschop is een belangrijke geestelijke binnen de katholieke kerk.

Bisschop van Rome = de Paus = de Hoogste geestelijke.

Atrecht was centrale plaats in de lakennijverheid.

Redenen:

Hoge landbouwproductiviteit, veel schapenhouderij

Atrecht is via Franse jaarmarkten onderdeel van handelsnetwerk met Noord-Italiaanse stadstaten.

Kooplieden krijgen meer invloed in Atrecht.

Redenen:

Organisatie in koopliedengilden, macht in stadsbestuur door uitlenen van geld aan edellieden.

Atrecht is het startpunt van de stedelijke dynamiek in de Nederlanden.

4. De opkomst van de Vlaamse steden (1050 – 1302)

Kenmerkende aspecten:

KA13: De opkomst van handel en ambacht die de basis legde voor het herleven van een agrarisch-urbane samenleving.

KA14: De opkomst van de stedelijke burgerij en de toenemende zelfstandigheid van steden.

Rond 1300 vormen Vlaamse steden het nieuwe centrum van de nijverheid in de Nederlanden.

Brugge is via de Noordzee het centrum van de handel tussen de steden van de Hanze, Spanje en Italië.

Patriciërs

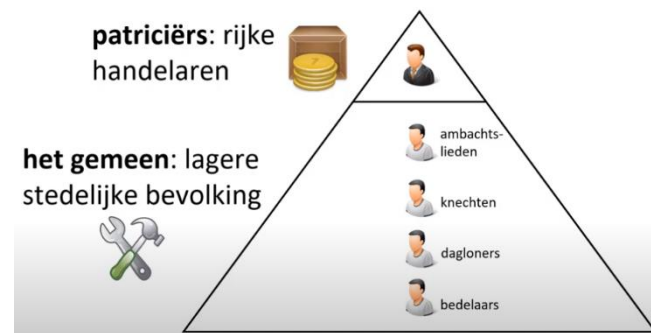
Krijgen steeds nauwere banden met de adel
Meten zich een adellijke levensstijl aan

Toenemende spanningen tussen patriciërs en het gemeen.
Redenen

Patriciërs kregen meer macht in stadsbestuur, maar er was geen plaats voor representatie van de ambachtslieden, burgers of iemand anders van het gemeen.

Burgers hadden slechte werkomstandigheden.

Geen vast inkomen, zwaar werk, geen gilden.

Vlaanderen is officieel een gewest wat hoort bij Frankrijk, maar gedraagt zich heel onafhankelijk.

Franse koning wil meer invloed in Vlaanderen

Gevolg

Koning van Frankrijk komt tegenover de graaf van Vlaanderen te staan.

Patriciërs staan aan de kant van de koning, want hij belooft lagere belastingen.

Lage adel, ambachtslieden en boeren staan aan de kant van de graaf.

Piek in spanning: Guldensporenslag (1302)

Veldslag tussen Frans leger (8000 man sterk, veel ridders) en een leger van Vlamingen (net geen 10.000 man. voetvolk, burgers, gemeen)

Uitkomst: Vlamingen winnen. Ambachtslieden en boeren laten zien dat ze opgewassen zijn tegen patriciërs en feodale heren.

Welke invloed hadden sociaaleconomische en politieke ontwikkelingen op de positie van de stedelijke burgerij in de Nederlandse gewesten?

5. Stedelijk Netwerk (1302– 1602)

Kenmerkende aspecten:

KA13: De opkomst van handel en ambacht die de basis legde voor het herleven van een agrarisch-urbane samenleving.

KA14: De opkomst van de stedelijke burgerij en de toenemende zelfstandigheid van steden.
burgerij in de Nederlandse gewesten? (1302-1602)

Steden vormen een netwerk waarbinnen ze elk hun eigen specialisme hebben.

Door innovatie en schaalvergroting versterken steden hun eigen positie en die van het gehele netwerk.

Innovatie

Betere schepen, nieuwe kanalen, stapelmarkten, arbeidsverdeling, specialisatie.

Schaalvergroting

Meer gebouwen in steden, meer produceren in omgeving, uitbreiding waterwegen en havens, uitbreiding handelsvloot.

Schotse, Engelse, Duitse, Spaanse en Italiaanse handelaren krijgen kantoren in Brugge.

Handelaren in Brugge combineren de principes van de wisselbrief en de bank tot de eerste koopmansbeurs.

Wisselbrief: Verplichte schriftelijke betalingsopdracht voor een bepaalde plaats en tijd in de toekomst.

Bank: Instelling waar geld wordt beheerd voor klanten.

Koopmansbeurs: Gebouw waar kooplieden handel kunnen drijven.

Antwerpen

Goede ligging aan de monding van de Schelde, verbinding met het Europese achterland via rivierschepen en wagens, toegankelijk voor nieuwe grotere zeeschepen.

Amsterdam wordt in de loop van de 14^e eeuw een gespecialiseerde voorhaven voor graanhandel met het Oostzeegebied

Brugge verzandt, Antwerpen is goed alternatief.

6. De stedelijke burgerij (1302– 1602)

Kenmerkend aspect:

KA14: De opkomst van de stedelijke burgerij en de toenemende zelfstandigheid van steden.

Behalve van de adel neemt de stedelijke burgerij ook taken van de geestelijkheid over.

De taken van de geestelijkheid (de kerk) waren in dit geval de sociale zorg en onderwijs. Onderwijs werd gegeven in het Latijn en de Bijbel kwam vaak aan bod.

Gilden zorgen voor hun leden: bejaarden, weduwen en wezen.

Stadsbesturen zorgen voor het bewaken van geesteszieken.

Stadsbesturen nemen kloosterscholen over. Onderwijs wordt gegeven in de volkstaal en er wordt les gegeven over handel en bestuur.

Stedelijke burgerij ontwikkelt ideeën over bonum commune.

Bonum commune: het goede voor de gemeenschap/algemeen belang

Het algemeen belang van de stedelijke bevolking moet in het bestuur van de stad voorop staan.

Het belastinggeld moet gebruikt worden voor zaken die goed zijn voor het algemeen belang.

Stadsbestuur krijgt zeggenschap over verdediging van de stad en handhaving van de openbare orde.

Stadsbestuur zorgt voor aanleg en onderhoud van openbare gebouwen en infrastructuur.

Geestelijkheid past zich aan op het leven van de stedelijke burgerij.

Begijnhof: Verzameling kleine woningen waarin vrome lekenvrouwen in een gemeenschap zonder kloosterregels bij elkaar leven. Lekenvrouwen zijn streng gelovig, maar zijn geen nonnen.

Bedelorde: Geestelijke orde die armoede als ideaal heeft. Monniken leven van wat ze bedelend bij elkaar krijgen.

Stedelingen hebben behoefte aan een meer individuele geloofsbeleving.

Gevolg: Moderne Devotie

Religieuze beweging in de Nederlanden die bestaat uit geestelijken en leken. Nadruk ligt op individuele, sobere verantwoordelijkheid om een goed christen te zijn.

7. Particularisme en centralisatie (1302– 1602)

Kenmerkende aspecten:

KA14: De opkomst van de stedelijke burgerij en de toenemende zelfstandigheid van steden.

KA17: Het begin van staatsvorming en centralisatie.

KA22: Het conflict in de Nederlanden dat resulteerde in de stichting van een Nederlandse staat.

In de Nederlanden is jaren lang sprake geweest van particularisme

Het streven van steden en gewesten om zo onafhankelijk mogelijk te zijn en zaken in hun eigen voordeel te kunnen beslissen.

15^e eeuw

Nederlandse gewesten komen in handen van de hertogen van Bourgondië.

Poging tot centralisatie van bestuur en rechtspraak.

Maatregelen:

Er komt een hertogelijk paleis in Brussel, dat werd de hoofdstad. Er kwam een grote centrale rechtbank, de Grote Raad. Er kwam een centrale rekenkamer, daar werd voor alle gewesten samen bepaald hoe het geld besteed moest worden. In ieder gewest kwam een stadhouder, hij houdt toezicht namens de centrale vorst.

Hertogen maken afspraken met de Staten-Generaal over belastingen. In de Staten-Generaal zaten vertegenwoordigers uit alle gewesten. Dat waren mensen uit de geestelijkheid, adel en burgers uit de steden.

Door centralisatie komt de positie van steden onder druk te staan. Steden verliezen namelijk macht aan de centrale vorst.

Centralisatie veroorzaakt conflicten tussen de Bourgondische hertogen en Vlaamse steden. Met name Gent en Brugge. Hier profiteert Antwerpen van. Antwerpen neemt de centrale positie in de Nederlanden van Brugge over.

8. Karel V, Filips II en het protestantisme (1302– 1602)

Kenmerkende aspecten:

KA14: De opkomst van de stedelijke burgerij en de toenemende zelfstandigheid van steden.

KA17: Het begin van staatsvorming en centralisatie.

KA22: Het conflict in de Nederlanden dat resulteerde in de stichting van een Nederlandse staat.

16^e eeuw

De Nederlanden komen in handen van de Habsburgers.

Karel V erft een gigantisch rijk. Het Habsburgse rijk.

Vlak voor zijn dood staat Karel V een deel van het Habsburgse rijk af aan zijn broer en aan zijn zoon. Zijn broer krijgt het Oostenrijkse deel en zijn zoon Filips II krijgt het Spaanse deel. De Nederlanden vielen onder het Spaanse Habsburgse rijk dus Filips II wordt de baas over de Nederlanden.

De erfgenamen zetten de centralisatie politiek van de Bourgondiërs door. Ook de Habsburgers botsen met het particularisme van de Nederlandse steden.

Naast het particularisme krijgen de Habsburgers last van het protestantisme

Lutheranisme

Maarten Luther was een Duitse monnik. Hij was een onderdaan van Karel V. Maar ondanks dat Karel V een trouwe Katholiek was, levert Luther steeds meer kritiek op de katholieke kerk. Luther was streng gelovig, maar hij kon zich niet vinden in de dingen waar de katholieke kerk mee bezig was. De kerk was namelijk bezig met roem, rijkdom, macht en bijgeloof. Hij vroeg zich af waarom de paus een eigen leger had, waarom de kerk zich bemoeide met wereldlijke zaken en waarom er zoveel geld vergaard moest worden. Vooral via aflaten werd er veel geld verdient, daar was Luther geen voorstander van.

Hij was van mening dat je als gelovige geen geestelijken of relikwieën nodig hebt om in contact te komen met god. Het enige wat je nodig hebt is de Bijbel. Daarom maakte hij er werk van om de Bijbel in de volkstaal te verspreiden onder het volk.

Calvinisme

Calvinisme is net als lutheranisme tegen de katholieke kerk. Het verschil is dat Calvijn dacht dat je lot al bij de geboorte bepaald was door god, predestinatieleer. In tegenstelling tot Luther vond Calvijn dat je wel in opstand mocht komen tegen de vorst. Hij vond dat er gewerkt moest worden voor het krijgen van Gods eer.

Uiteindelijk leidt het protestantisme van Luther tot een scheuring in de christelijke kerk in West-Europa.

Vanwege de opkomst van het lutheranisme en het calvinisme breiden Karel V en Filips II de centralisatiepolitiek uit naar godsdienst. Ze proberen het protestante christendom uit te roeien in de Nederlanden.

Dit doen ze door boetes uit te delen, mensen op te pakken en mensen terecht te stellen. Ook deze politiek botst met het particularisme van de steden. De steden willen niet perse hun eigen inwoners terechtstellen. Dat gaat allemaal ten koste van hun privileges.

9. Het begin van de Opstand (1302– 1602)

Kenmerkende aspecten:

KA21: De protestantse reformatie die de splitsing van de christelijke kerk in West-Europa tot gevolg had.

KA22: Het conflict in de Nederlanden dat resulteerde in de stichting van een Nederlandse staat.

1566

Een grote groep Nederlandse edelen trekt naar het paleis van de landvoogdes in Brussel om te vragen of de kettervervolgingen iets gematigder mochten.

De landvoogdes (die door Filips II is aangesteld) beloofd tijdelijk minder kettervervolgingen te doen tot ze definitief beleid uit Madrid van Filips II te horen krijgen.

Gevolg:

De protestanten durfden steeds meer en dat leidde uiteindelijk tot de beeldenstorm.

Filips II reageerde hierop door de hertog van Alva naar de Nederlanden te sturen.

Alva vervolgt mensen die te maken hadden met de beeldenstorm en voert een extra belasting in.

Dit leidde uiteindelijk tot een opstand onder leiding van Willem van Oranje tegen het Spaanse gezag. (1568)

10. De val van Antwerpen (1302– 1602)

Kenmerkende aspecten:

KA21: De protestantse reformatie die de splitsing van de christelijke kerk in West-Europa tot gevolg had.

KA22: Het conflict in de Nederlanden dat resulteerde in de stichting van een Nederlandse staat.

In de praktijk was de Nederlandse opstand vooral een oorlog van steden tegen de Spanjaarden. Steeds meer steden sloten zich aan bij Willem van Oranje. Soms werden die steden omsingeld en uitgehongerd door het Spaanse leger.

Sommige steden doorstonden de belegeringen, maar sommige ook niet. Een voorbeeld hier van is Antwerpen.

1585

Antwerpen valt in Spaanse handen. Dit was een grote klap voor de opstandelingen, want Antwerpen was de rijkste en belangrijkste stad in de Nederlanden. Om de Spanjaarden te hinderen, blokkeerden de protestanten de Schelde. De rivier waar bijna alle handel van Antwerpen door vervoerd werd. Hierdoor was er nog nauwelijks handel te drijven. Het gevolg hier van was een massale verhuizing van kapitaalkrachtige inwoners naar Holland. Antwerpen verliest haar stapelmarktfunctie. Amsterdam neemt haar positie over. Dit kan gezien worden als de start van de Gouden Eeuw van de republiek.

1588

De noordelijke gewesten stichtten een onafhankelijke republiek. De welbekende Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. Deze ontwikkelt zich tot een handelsgrootmacht met een wereldwijd handelsnetwerk.

In hoeverre bepaalde de burgerij de ontwikkelingen in de Republiek in de Gouden Eeuw?

11. Regenten en de stadhouder (1602-1700)

Kenmerkend aspect:

KA24: De bijzondere plaats in staatkundig opzicht en de bloei in economisch en cultureel opzicht van de Nederlandse Republiek.

De Republiek was een confederatie. Een samenwerkingsverband van 7 gewesten.

7 gewesten met ieder een eigen bestuur dat beslist over wetgeving, rechtspraak en belastingheffing.

De gewesten waren: Holland, Zeeland, Friesland, Groningen, Overijssel, Gelderland en Utrecht.

De gewesten werkten samen in de Staten-Generaal. Ieder gewest had een afzonderlijke Statenvergadering over het bestuur van het gewest. Maar ze kwamen samen in Den Haag in de Algemene Staten (de Staten-Generaal).

Ze beslisten samen over:

- De buitenlandse politiek: vooral over de opstand tegen het Habsburgse Spanje.
- Oorlog en defensie: collectief stonden ze namelijk sterker.
- Bestuur van de Generaliteitslanden: dat waren gebieden van Spanje die de Republiek had veroverd. Die gebieden werden bestuurd door alle gewesten samen.

Beslissingen konden alleen gedaan worden met inspraak van alle gewesten samen.

De macht van de steden en gewesten lag in handen van regenten. Dat zijn rijke koopmans- en adellijke families die de bestuursfuncties onder elkaar verdelen.

Aangezien de regenten vaak zelf koopman waren namen ze economisch beleid heel serieus.

Belangrijke voorwaarden voor de welvaart volgens regenten:

- Goede economische samenwerking (tussen landbouw, nijverheid en handel).
- Voldoende ruimte voor innovatie.
- Het handhaven van particularisme.
- Gewetensvrijheid van burgers: verschillende geloven zijn toegestaan, maar ze krijgen niet allemaal dezelfde rechten.

Regenten waren van mening dat de vrijheden gerespecteerd moesten worden door de stadhouder. De stadhouder was de hoogste gewestelijke functionaris. In de loop van de tijd werd de stadhouder ook de opperbevelhebber van het leger en de vloot. Daarnaast had de stadhouder het recht om regenten in steden te benoemen.

Soms botsten de belangen van de regenten en de stadhouder

- Regenten wilden naast particularisme vrede, zodat ze beter handel konden drijven.
- De stadhouder wilde meer eenheid en wilde de oorlog doorzetten. In oorlogstijd had hij namelijk meer aanzien, want hij was opperbevelhebber.

12. Oorlogseconomie in de Republiek (1602-1700)

Kenmerkende aspecten:

KA24: De bijzondere plaats in staatkundig opzicht en de bloei in economisch en cultureel opzicht van de Nederlandse Republiek.

KA25: Wereldwijde handelscontacten, handelskapitalisme en het begin van een wereldeconomie.

Vanwege de opstand ontwikkelt zich een **oorlogseconomie** in de Republiek.

Samenleving waarin productie en handel in dienst staan van het winnen van een oorlog.

-De belasting werd gebruikt voor de financiering van de strijd tegen de Spanjaarden.

-De opstand was een legitieme reden voor Nederlandse handelaren om de Spanjaarden flink dwars te gaan zitten en de Spaanse handelspositie te verzwakken.

-Ze gingen zelf handelsroutes naar Azië zoeken.

-Ze gingen proberen te handelen in gebieden waar normaliter de Spanjaarden sterk waren.

-Ze probeerden Spaanse schepen te kapen.

Door de opkomende handel in Azië werden Nederlandse handelaren concurrenten van elkaar. De Staten-Generaal besloot hier een stokje voor te steken. Ze vonden dat de handelaren beter konden samenwerken dan elkaar beconcurreren. Het resultaat hiervan was **de oprichting van de VOC in 1602**.

Verenigde Oost-Indische Compagnie

-Had monopolie op Nederlandse handel met Azië.

-Handelde vooral in specerijen, zijde en porselein.

-Had bestuur gekregen van de Staten-Generaal over overzeese handelsposten en koloniën.

-Kon zelfstandig verdragen afsluiten met inheemse vorsten.

-Had een eigen leger.

-Vergaarde het grootste gedeelte van haar kapitaal via de uitgifte van aandelen. (innovatie)

13. Europese grootmacht (1602-1700)

Kenmerkende aspecten:

KA24: De bijzondere plaats in staatkundig opzicht en de bloei in economisch en cultureel opzicht van de Nederlandse Republiek.

KA25: Wereldwijde handelscontacten, handelskapitalisme en het begin van een wereldeconomie.

De economie van de Republiek kon groeien dankzij conflicten elders. Voorbeelden zijn:

-Dertigjarige oorlog in het Heilige Roomse Rijk: oorlog tussen katholieke en protestantse staten.

-Burgeroorlogen in Engeland en Frankrijk: Spanningen tussen de vorst en de adel leidden in Engeland en Frankrijk tot burgeroorlogen.

17^e eeuw

De Republiek is een tijd lang een economische grootmacht. Dit zie je terug aan:

-De beheersing van de Europese tussenhandel.

-De beheersing van wereldhandel grotendeels door de V.O.C. en een beetje door de W.I.C.

-De aantrekkingskracht van enorm veel arbeidsmigranten (dat kwam ook mede door de gewetensvrijheid en tolerantie).

De immigratie zorgde voor veel extra mankracht, kennis, kunnen en kapitaal. Vooral zeegebieden zoals Holland en Zeeland groeien explosief en profiteren hiervan.

In Holland en Utrecht ontstond een ring van steden die verbonden waren door een netwerk van openbaar vervoer. Het OV bestond toentertijd vooral uit trekschuiten in nieuw aangelegde ringvaarten.

De snelst gegroeide stad was Amsterdam. In 1570 (voor de val van Antwerpen) woonden er ongeveer 30.000 inwoners. In 1700 lag het inwonersaantal rond de 200.000.

Amsterdam breidde zo snel uit vanwege:

-de stapelmarktfunctie

-de koopmansbeurs: voor het aanschaffen van goederen, het aansluiten van verzekeringen en leningen, het huren van ruimte in een schip of pakhuis en het werven van personeel.

De uitbreiding van Amsterdam krijgt vorm in de grachtengordel.

14. Rijke kooplieden (1602-1700)

Kenmerkende aspecten:

KA24: De bijzondere plaats in staatkundig opzicht en de bloei in economisch en cultureel opzicht van de Nederlandse Republiek.

KA25: Wereldwijde handelscontacten, handelskapitalisme en het begin van een wereldeconomie.

Rijke kooplieden investeerden in allerlei (innovatieve) zaken waar zij grote kansen in zagen om hun eigen- en algemene welvaart te vergroten. Voorbeelden van investeringen zijn:

-**steeds betere molens:** bijvoorbeeld de houtzaagmolens die er voor zorgden dat hout beter bewerkt kon worden. Dit is vooral handig voor de bouw van nieuwe schepen.

-**droogmakerijen:** meren werden door een ingenieus systeem van molens droog gepompt waardoor er polders ontstonden. Polders werden gebruikt als extra landbouwgrond.

-**teelt van nieuwe gewassen:** denk aan gewassen als bijvoorbeeld tabak of bloembollen.

Met het geld wat de rijke kooplieden hadden verdient verhoogden ze hun status. Ze deden dit door:

- het kopen van adellijke titels
- het bouwen van stadspaleizen
- het bouwen van buitenhuizen
- het kopen van schilderijen

Kunstenaars zoals Rembrandt krijgen enorm veel opdrachten door de toegenomen welvaart.

15. Toenemende concurrentie (1602-1700)

Kenmerkende aspecten:

KA23: Het streven van vorsten naar absolute macht

KA24: De bijzondere plaats in staatkundig opzicht en de bloei in economisch en cultureel opzicht van de Nederlandse Republiek.

De Vrede van Münster (1648)

Er komt een einde aan de 80-jarige oorlog tussen Spanje en de Republiek door middel van de Vrede van Münster. Spanje erkent officieel de Nederlandse Republiek. De Vrede van Münster wordt ook wel de Vrede van Westfalen genoemd. Dit komt omdat er niet alleen een einde komt aan de 80-jarige oorlog, maar ook aan de Dertigjarige Oorlog in het Heilige Roomse Rijk.

Ook rond deze tijd stabiliseert Engeland. De burgeroorlog eindigt.

Daarnaast gaat Lodewijk XIV regeren als absolute vorst. Frankrijk wordt een absolute monarchie.

De rust in Engeland, het Heilige Roomse rijk en Frankrijk is niet positief voor de Republiek. Zij profiteerden namelijk jaren van de onrust in die landen.

Engeland en Frankrijk voeren het **mercantilisme** in.

Mercantilisme heeft als doel de eigen economie te stimuleren. Dit wordt gedaan door bijvoorbeeld importheffingen in te voeren of het weigeren van buitenlandse handelsschepen (met uitzondering van schepen die uit het land van herkomst van de goederen komen).

Het mercantilisme had effect. De Republiek leidt namelijk onder de maatregelen van Engeland en Frankrijk

Door de afname van de welvaart en macht van de Republiek probeerden de regenten hun macht en welvaart zo veel mogelijk veilig te stellen. Op economisch gebied gingen ze:

- terugtrekken uit de handel van de Republiek: het leverde namelijk steeds minder geld op.
- geld uitlenen aan buitenlandse ondernemers en machtshebbers: de buitenlanders werden namelijk steeds meer rendabel.

De economische handelingen van de regenten zorgden er voor dat er steeds minder geld ging naar innovatie binnen de Republiek. Dat geld ging namelijk grotendeels naar het buitenland.

Op politiek gebied deden ze aan het nog meer onderling verdelen van bestuursfuncties. De macht van de regenten werd hun steeds kostbaarder. Ze gingen er ook voorzichtiger mee om. Daarom verdeelden ze de bestuursfuncties voortaan bijna alleen maar aan nauwe familie. Dit resulteerde in de opkomst van **oligarchisering**. De macht kwam in handen van een kleine groep families.

De oligarchisering en economische acties van de regenten leidden natuurlijk tot onvrede bij het gemeen. Die hadden namelijk ook nog eens minder kunnen profiteren van de welvaart van de Gouden Eeuw. Het gemeen werd Oranjegezind. Ze wilden in tegenstelling tot de regenten, een stadhouder aan de macht en de soevereiniteit bij de Staten-Generaal in plaats van de gewesten.

16. Redeloos, radeloos, reddeloos

Kenmerkende aspecten:

KA23: Het streven van vorsten naar absolute macht

KA24: De bijzondere plaats in staatkundig opzicht en de bloei in economisch en cultureel opzicht van de Nederlandse Republiek.

KA25: Wereldwijde handelscontacten, handelskapitalisme en het begin van een wereldeconomie.

Om Engeland en Frankrijk tegen elkaar uit te spelen gaat staatsgezinde regent Johan de Witt afwisselende bondgenootschappen aan met die twee landen. Voor een hele lange tijd werkte dat aardig goed, tot 1672.

1672: Rampjaar

Frankrijk en Engeland spraken af om samen met Münster en Keulen de Republiek binnen te vallen. Engeland kwam over zee, maar dankzij de jarenlange investeringen in de marine versloeg de Republiek Engeland onder leiding van Michiel de Ruyter. Ook de bisdommen uit Duitsland waren een niet al te groot gevaar. Dat waren namelijk wat kleinere legertjes. Frankrijk daarentegen veroverde en bezet 2 jaar lang een groot deel van de Republiek.

In reactie op het rampjaar vermoordde het volk Johan de Witt en zijn broer. Het volk wilde een stadhouder. Die kwam er ook, Willem III. Later werd onder leiding van de stadhouder de waterlinie in stelling gebracht en uiteindelijk werden de Fransen verdreven.

Het rampjaar geeft het einde van de Gouden Eeuw aan. De regenten gaan alleen nog maar meer investeren in het buitenland en de oligarchisering groeit nog verder door. Engeland neemt de leidende positie in de wereldhandel over en Londen wordt het nieuwe centrum van handel en bankwezen in plaats van Amsterdam.